

✦

**REGLAMENTO
DE LA NAVEGACION,
Y PESCA,
Y REGIMEN POLITICO,
Y ECONOMICO
PARA LOS GREMIOS
DE MAREANTES
D E
ALTAFULLA,
Y
TORRREEMBARRA.**

Año de 1773.

Aproximació a la gent de mar de Torredembarra i Altafulla al segle XVIII. El reglament de navegació i pesca de Manuel de Zalvide (1773)

Pedro Otiña Hermoso

Amb el present article es pretén donar a conèixer el Reglamento de la navegación, y pesca, y reglamento político y económico para los gremios de mareantes de Altafulla y Torredembarra realitzat l'any 1773 per l'inspector de matrícules Manuel de Zalvide. També es realitzarà una breu aproximació a la gent de mar de tots dos municipis amb l'objectiu d'il·lustrar breuement l'evolució de l'activitat marinera a totes dues viles.

LA MATRÍCULA DE MAR

Els primers intents d'establir una matrícula de mariners es va produir al segle XVII, en època dels Àustrias. L'any 1606, Felip III va promulgar l'Ordenança per a les Armades del Mar Ocea, i en 1625, Felip IV, va intentar establir una matrícula voluntària. En tots dos casos, l'intent va resultar fallit. Amb l'arribada dels borbons a la corona es va recuperar la idea de la matrícula de mar. En aquesta ocasió el projecte va comptar amb cert suport polític i administratiu per imperiosa necessitat de tenir un control exacte de la quantitat d'homes que poguessin ser utilitzats en la Reial Armada. En línies generals, el concepte de la matrícula de mar borbònica resultava de pactar una sèrie de compensacions entre la monarquia i els diferents col·lectius implicats directament amb els oficis del mar. A canvi d'un servei regular en l'Armada, que podia arribar fins als trenta anys de servei actiu, la monarquia oferia tot un seguit de privilegis dels quals no podrien gaudir aquells que no formessin part de la matrícula.¹

¹FERNÁNDEZ DÍAZ, Roberto; MARTÍNEZ SHAW, Carlos: "Las revistas de inspección de la matrícula de mar en el siglo XVIII". En *El Derecho y el mar en la España moderna*. Granada: Universidad de Granada, 1995, p. 244.

Sota les ordres de José Patiño² es va iniciar al segle XVIII una reforma i reforç de l'Armada espanyola. L'any 1717 es va publicar el Decret d'Empadronament de Gent de Mar i posteriorment, en 1726, la Instrucció per a l'establiment de Comissaris de Marina. Amb aquesta última Instrucció, el comissari de marina tenia per funció, entre altres tantes, matricular als mariners, calafats i altra gent relacionada amb els oficis del mar. En 1737, mitjançant l'Ordenança de Matrícula de l'Almirall General l'Infant Don Felip, es pretenia eliminar tots els aspectes que des de 1726 no s'havien pogut executar per ser la Instrucció deficient respecte a reglament per realitzar la matrícula, falta de personal per portar-la a terme i les compensacions poc atractives que la monarquia oferia als matriculats.

L'any 1748 el Marqués de l'Ensenada va promulgar les Ordenances Generals de la Reial Armada i en 1751 l'Ordenança per al règim i foment de la marineria matriculada. Objectivament, aquesta última ordenança no era més que el títol III del Tractat X de les Ordenances generals de 1748 i la seva importància radicava en què s'especifica la manera de realitzar la revista de matrícula. En aquest sentit, s'indicava que just després de prendre possessió el Ministre de Marina de la província corresponent havia de realitzar una revista de la gent de mar i mestratge de tots els pobles de la seva jurisdicció. Aquesta jurisdicció, en el cas de la Província Marítima de Tarragona estava dividida en diferents subdelegacions: al marge de la capital, estaven les de Sitges, Vilanova, Altafulla, Cambrils i, en règim especial, la de Tortosa.

Quedava clar que la inspecció havia de realitzar-la personalment, sense poder delegar en terceres persones. Per dur a terme la inspecció havia d'avisar amb la deguda antelació al Subdelegat de Marina de cada població per a coordinar l'acció i que aquest, a la vegada, tingués temps d'avisar a les diferents poblacions que formaven part de la seva jurisdicció.

El dia assenyalat, tot home de mar havia de presentar el certificat de Matricula i el passaport o passaports que acreditessin les campanyes que havia realitzat en els vaixells del Rei amb l'objectiu de reconèixer els seus mèrits. Els que demanaven inutilitat o jubilació per serveis competents, combat o accident havien de presentar instància justificativa del succés i les certificacions corresponents.

²L'any 1717 José Patiño va ser nomenat Intendent General de la Marina espanyola.

Els patrons de vaixells de més de dos-cents quintars havien de presentar el certificat de la patronia, certificat dels seus serveis, l'arqueig del vaixell i els documents que demostraven la propietat de l'embarcació. Els patrons de xàvegues i llaüts palangrers a més de la documentació comentada anteriorment, també havien de presentar certificacions –que emetia el Ministre de la Província o el Subdelegat – que declaraven tenir d'acord a les regles els arts de pescar. La resta de patrons únicament havia d'exhibir els certificats de patronia i serveis prestats.

Els calafats i mestres d'aixa havien de presentar la seva matrícula i els instruments que demostraven els seus serveis en vaixells o en arsenals. Els nois joves allistats – d'entre 9 i 14 anys –, únicament s'havien de presentar a la Revista el dia assenyalat. Els pilots i resta d'oficials així com els representats escollits dels gremis havien de presentar igualment els seus nomenaments. Aquests últims, a més, havien de presentar l'estat de comptes i declarar si es complia el reglament gremial, en cas d'haver-hi.

També durant la Revista d'Inspecció de Matrícula era el moment de queixar-se i denunciar qualsevol perjudici existent entre matriculats; també aquells patrons del comerç que tinguessin idèntica situació respecte a port estranger o embarcació de qualsevol nacionalitat, el podia exposar.

La funció del Ministre de Marina de la Província en aquest cas era verificar la identitat dels matriculats, els vaixells existents en la població, comprovar els reglaments de pesca i càrrega, etc. Al final de la revista d'inspecció s'havia de confeccionar un document que havia de reflectir detalladament els resultats del procediment: escrupolosament havia d'indicar els mariners hàbils, els inhàbils, la quantitat de nois, aquells que justificaven invalidesa, etc. L'objectiu final era conèixer l'estat dels homes que podien ser útils en la població en cas de necessitat per l'Armada Reial.³

L'INSPECTOR DE MATRÍCULES MANUEL DE ZALVIDE

Manuel de Zalvide va iniciar els seus serveis a la Marina l'any 1751. Aquell any va obtenir el títol d'oficial supernumerari de la comptadoria principal de Cadis. L'any 1753, es va embarcar amb funcions d'agregat al ministeri a l'*Escuadra de Barlovento* i al juliol de 1754 va ser nomenat

³La descripció de les funcions del Ministre de Marina en el procediment de la revista de matrícula queden presentades a FERNÁNDEZ DÍAZ, Roberto; MARTÍNEZ SHAW, Carlos: "Las revistas de inspección...", p. 241 – 272.

Comptador de Navío. L'any 1760 va passar a El Ferrol on va desenvolupar diferents càrrecs: secretari d'intendència, fàbriques, ministeri de les drassanes, inspecció d'hospitals, etc. L'any 1761 va promoure a oficial primer i en 1767 a comissari de província. Posteriorment va passar a Cartagena i en 1772 va assolir el grau de comissari de guerra de Marina. Mitjançant aquest grau va quedar habilitat per a realitzar inspeccions de matrícules del Departament Marítim de Cartagena.

L'activitat de Manuel de Zalvide l'any següent va ser molt intensa, ja que va realitzar la revista d'inspecció de matrícules de tot el Departament. Producte d'aquesta activitat, va deixar escrits diversos reglaments de navegació, pesca, càrrega i descàrrega així com reflexions diverses orientades a descriure la problemàtica que s'havia trobat en el moment de realitzar la revista de matrícula. Sembla que durant el procés d'elaboració de la mateixa, Zalvide va treballar pel seu compte, seguint un procediment d'execució irregular que li va reportar diferents amonestacions dels seus superiors. Amb tot, a finals de l'any 1784 va ascendir a Comptador Principal. Va morir el 9 de novembre de 1787 a l'edat de 54 anys.

EL REGLAMENT DE NAVEGACIÓ I PESCA D'ALTAFULLA I TORREDEMBARRA DE 1773

Davant del desordre existent a les diferents viles marineres de Catalunya, en aspectes tan importants com la pesca i el tràfic comercial, així com les incidències derivades pels drets de càrrega i descàrrega, l'inspector de matrícules Manuel de Zalvide, aprofitant la revista d'inspecció de matrícula de l'any 1773, va realitzar diversos reglaments, d'acord a les necessitats que ell considerava en cada vila i ciutat.

El reglament que presentem en aquest treball es conserva a l'Arxiu Naval de Cartagena i porta per títol Reglamento de la navegación, y pesca, y régimen político, y económico para los gremios de mareantes de Altafulla y Torredembarra. Año de 1773.⁵

⁴Archivo General de Simancas (AGS). Secretaría de Marina. *Puntos esenciales que propuso don Manuel de Zalvide de resultas de la Inspección de matrícula del Departamento de Cartagena y Apuntes para la Instrucción del Inspector de Matrículas, según propuesta de Don Manuel de Zalvide*. Lligall 300; FERNÁNDEZ DÍAZ, Roberto; MARTÍNEZ SHAW, Carlos: "Las revistas de inspección...", p. 258, nota 16; VÁZQUEZ LIJÓ, José Manuel: *La matrícula de mar en la España del siglo XVIII. Registro, inspección y evolución de las clases de marinería y maestranza*. Madrid: Ministerio de Defensa, 2007, p. 501 – 502.

⁵Archivo Naval de Cartagena (ANC). Secció Pesca, YM VIb lligall 2.

Durant la segona meitat del segle XVIII, la subdelegació de marina d'Altafulla va estar gestionada per la família Soler. Administrativament depenien d'ella el territori costaner existent entre la partida de Monars, que actuava de límit amb la de Tarragona, fins a Calafell, on començava el territori administrat per la subdelegació de marina de Vilanova. Així doncs, dins d'aquesta subdelegació quedaven inclosos els llocs de Clarà, Creixell, Calafell, Torredembarra i Altafulla.

Tenint present Zalvide que existien llistes de matriculats tant a Altafulla com a Torredembarra va considerar oportú tractar-los d'una manera independent, però compartint un mateix reglament d'acord a la proximitat geogràfica i a les característiques comunes existents entre ambdues comunitats marineres en relació al tipus de pesqueres que es realitzaven en ambdues localitats. Remarcava l'inspector de matrícules que el terme de Torredembarra comprenia en la seva extensió *“los Lugares de Clará à tiro de escopeta, Creixell media hora, y Calafell dos y media, donde sin embargo de no ser litorales, hay matricula”*.

• LA PESCA

Segons el Reglament que ens ocupa, la vila d'Altafulla comptava l'any 1773 amb tres xàvegues, vint sardinals, vint-i-quatre palangrers, cinc barques de bolig i onze artets, artons o bouets. En el cas de Torredembarra, el Reglament no especifica la quantitat d'embarcacions destinades a la pesca. Indica, però, que existien els mateixos arts que en Altafulla. Destaca el Reglament que a la jurisdicció de Torredembarra i al terme del Vendrell *“existen ocho albuferas, estanques, ò balsas llamadas Comarruga, y Madrigueras, que disfruta el Monasterio Benedictino de San Cucufate. Estañi-gran, otro de Juan Borrell, otro de San Salvador, otro de Josef Rubiò, otro de Juan Alegret; y otro de Felix Carbonel, y aunque después de algunas ocurrencias, des de mil setecientos cincuenta y seis con el abad, se halla su disfrute segregado de la Matricula, no considerandose todavía bastantemente justificado el derecho”*. L'ordenança pel seu ús manifestava que s'havia de demostrar mitjançant escriptura, títols originals o ordre expressa del monarca la propietat dels mateixos, ja que l'Ordenança de Marina vigent l'any 1773 establia que *“pertenece privativamente à los Matriculados la pesca hasta donde alcanza el agua salada en las mayores mareas, ò en aguages extraordinarios, que en el Mediterraneo equivalen, y para concretar las razones opuestas por el pescador, de no reconocerse de ordinario el acceso al mar, no són ovias y eficaces, pues hasta*

le tenga en los tiempos extraordinarios, ò subterráneamente de que pueden reconocerse ejemplares en los dos estanques, y tres balsas de los Terminos de Tortosa”.

En el moment de realitzar la revista de matrícula, indicava Zalvide que únicament molestava als pescadors d'Altafulla una àncora de gran tamany que un vaixell anglès havia deixat en el lloc i que no s'havia pogut retirar per no existir a la vila cap embarcació proporcionada. La mesura adoptada per l'inspector va ser la d'ordenar al Subdelegat de Marina d'Altafulla que enviés bussejadors per tal de portar a terra l'àncora i deixar d'aquesta manera el fons marí lliure d'objectes perjudicials per la pesca.

Les xàvegues pescaven a les llargues platges, a una hora a llevant de la ciutat de Tarragona, confonent-se les d'aquest municipi amb les de la capital. Considerava que una vegada retirada la gran àncora de la platja altafullenca, pescarien a la platja de la seva vila, evitant-se d'aquesta manera possibles conflictes amb els de Tarragona. Respecte als sardinals, majoritaris en Altafulla i probablement també a Torredembarra, indicava el Reglament que d’*“ordinario no cogen sardina sino por setiembre, que es quando hace la derrota de Levante á Poniente, se procurará observar, si puede inquirirse donde se haria buena cosecha al paso para Levante por Abril, Mayo y parte de Junio, y a su regreso en los sucesivos meses; pues constando que es periodica, y fija su navegación de ida, y buelta, resta solo averiguar el rumbo, á fin de salir al encuentro”*. Estava permesa la pesca de la sardina durant el mes de setembre els diumenges i *“fiestas enteras, sacando como hasta aquí una parte: la mitad para la fiestas del patrono, y la otra para el Cura Rural, por la licencia de ejercitar la pesca en dia prohibido por la Iglesia”*.

Els vaixells que es dedicaven al palangre i bolig, tenien llibertat de pescar allà on consideressin més convenient per no molestar amb les seves arts a altres pescadors. Pel contrari, en el cas de l'artet, artons o boubet, Zalvide s'hi oposava a la seva utilització. Aquest art d'arrossegament era molt semblant al del bou, però s'utilitzava en vaixells més petits i, per tant, tenien un rendiment menor que les parelles del bou. Tot i que no va arribar a establir cap prohibició en relació amb aquest art a les viles d'Altafulla i Torredembarra, d'una manera similar a les viles on hi havia parelles del bou, va prohibir la seva utilització entre els mesos de maig i setembre. L'objectiu d'aquesta mesura era permetre la reproducció i creixement de les diferents espècies marines que eren capturades mitjançant les arts d'arrossegament.

Molt probablement, aquest art no el va prohibir per estar implantat en totes dues viles des de feia algun temps, i no eren poques les famílies que en depenien del rendiment de la utilització d'aquesta pesquera. La seva utilització havia estat discutida durant els anys quaranta del segle XVIII a instàncies de l'Audiència de Barcelona. En 1752, el Ministre de Marina de Tarragona, Andrés Chereguini també va instruir expedient per considerar aquest art com perjudicial per a la cria de peixos. Finalment l'any 1768, després de diversos recursos dels matriculats d'Altafulla – als que l'any 1754 se'ls havia denegat una parella del bou –, que la feien servir, igual que els de Vilanova i la Geltrú i probablement també els de Torredembarra, es va permetre la seva utilització.⁶

Si que va prohibir, i així ho manifesta en parlar de Torredembarra, “*los boliches, que llaman nuevos de Barcelona*”, així com qualsevol altre art desconegut fins aquell moment. A més, feia una crida als representats del gremi per evitar fer servir xarxes inadequades i arts desproporcionats.

La distribució del producte de la pesca s'havia d'aplicar lliurant un terç al propietari qui, a la vegada, havia de lliurar una quarta part al patró, i la resta “*partible entre Patrón, y gente; bien entendido que al Mozo, ò Muchacho señalarà el Subdelegado, con informe, y conocimiento de cuerpo, y aplicación, un quartón, dos, ò tres; pero para ganar parte entera ha e haver hecho precisamente Campaña*”.

Les mesures d'auxili social entre els pescadors quedaven reduïdes a garantir que qualsevol pescador que desenvolupés malaltia una vegada iniciada la setmana, tenia dret a què se li abonés la seva part corresponent del producte de la pesca fins al diumenge següent.

• TRÀFIC I COMERÇ

A la vila d'Altafulla l'any 1773 únicament havia una embarcació destinada al tràfic de mercaderies. Es tractava d'un canari de sis-cents

⁶ANC. Secció Pesca, YM VIb lligall 2. *Reglas que deberan observar los matriculados de esta Ciudad dedicados á la pesca así por lo que mira a Instrumentos y tiempos de su ejercicio, como para el régimen político y económico del cuerpo separado é independiente que quiere el Rey formen: concretadas en revista de inspección celebrada y concluida hoy con arreglo al art. 198 título 3º tratado 10 de la ordenanza en virtud de Real Orden de trece de noviembre ultimo, teniendo presente los estatutos y acuerdos de ocho de abril de mil quinientos y veinte y los de los años de mil quinientos cuarenta y tres, cuarenta y quatro y sesenta y dos y mil seiscientos y diez, onze.* Tarragona, 3 de maig de 1773. Manuel de Zalvide.

quintars. La tripulació estava formada per un patró, cinc homes i dos nois. Altrament, Torredembarra disposava d'onze embarcacions d'entre dos-cents i quatre mil quintars que circulaven per tota la costa peninsular, arribant a les costes gallegues; altres navegaven fins al mediterrani central, sent l'illa de Sardenya un lloc principal; per últim, com és conegut, altres creuaven l'Atlàntic fins al continent americà.

S'estableix que per norma general, en la distribució del producte, que a les embarcacions de menys de dos mil quintars d'arqueig, per cada deu pipes que carreguin, es reservi una part pel propietari, que lliurarà un quartó al patró. En el cas de malaltia d'algun tripulant del vaixell, i sempre que la malaltia no pugui ser imputable per *"incontinente, ò pendenciero"*, se li pagarà la part corresponent pel viatge; i si el gremi tingués caudals propis, i sempre a judici del mateix, se li podia socórrer a raó de dos rals diaris *"des de el dia que reciba el Viatico, hasta su restablecimiento, ò restitucion à casa, ò a embarcacion en que tome partido"*. En qualsevol cas, el mariner no podia exigir al gremi aquesta quantitat ja que quedava a la bona disposició econòmica del mateix.

El gremi de matriculats de Torredembarra tenia per la càrrega i descàrrega a la seva platja dos gòndoles i un magatzem on guardaven els pertrets propis de la seva activitat.

· EL GOVERN DELS GREMIS

Pel govern de tots dos gremis, anualment s'havia de triar en Junta presidida pel Subdelegat de Marina, dos prohoms, el primer i segon, la funció dels quals era cuidar del bon ordre i de cobrar els deutes del gremi, i un clavari, que tenia per missió rebre els diners i pagar el que fos oportú. El clavari també havia de portar un llibre de comptes, en el qual apuntava clarament els diners que rebia i lliurava a més de lliurar els corresponents rebuts justificatius de cada transacció econòmica. A la vegada, i com a mesura de control econòmic, el Subdelegat de Marina també havia de portar un compte puntual de tot el que entrava i sortia de la caixa, amb l'objectiu que el gremi no quedés descuidat econòmicament, ja fos per negligència, robatori o incapacitat en qualsevol aspecte de les persones triades. Al final de l'any s'havia de rendir comptes públicament sempre amb el coneixement del subdelegat de marina. Els càrrecs representatius del gremi presentats anteriorment també estaven regulats als reglament, de tal manera que no

podien ser “*prohombres á un tiempo, ni sucesivamente, sin el intermedio de tres años, uno mismo, padre y hijo, hermanos, cuñados, tío y sobrino, por deberse eludir los daños de conexiones, y parcialidades*”.

Segons el reglament, els diners de cada gremi havia de quedar custodiat dins de l'arca de tres claus. Aquestes claus quedaven en mans del clavari, com a responsable, una segona clau la custodiava el Prohom primer – o alternativament per mesos en el Prohom segon –, mentre que la tercera clau quedava en possessió del Subdelegat, “*y sin la concurrencia de las tres no deberá sacarse dinero*”. Per realitzar una despesa no prevista o extraordinària, el subdelegat de marina havia de formar Junta i acordar en ella el que fos precís.

• RELIGIOSITAT I MORT

En ambdues viles, les normes per les quals havien de regir-se sengles gremis van ser les mateixes. En el cas d'Altafulla, el gremi va quedar sota l'avocació de Sant Antoni de Pàdua. A Torredembarra, el gremi estava sota l'advocació de Sant Telm. En tots dos casos devien realitzar-se misses la vespra de la seva commemoració; i missa cantada, sermó i processó el dia de l'onomàstica. Tots els actes havien de realitzar-se en les corresponents capelles i les despeses no havien d'excedir dels noranta reals de billó; el Reglament permetia assolir els cent reals de billó excepcionalment, però mai superar aquesta quantitat. Tampoc estava permès excedir-se de la quantitat fixada a conseqüència de donació de diners de particular o prohom.⁷

Al marge dels càrrecs directius del gremi, també s'havia d'escollir dos persones que “*por meses, ó de otro metodo de alternativa*”, desenvolupessin funcions de “*sacristan en la Iglesia, Viaticos, y Entierros*”. Quan s'administri a un matriculat o a la seva vídua, havia d'acudir “*una Acha, y deberá asistir el Gremio, pena de una libra de cera al que dexare de ir*”. Als enterraments han d'assistir “*quatro Achas, y quatro velas, y asistiràn todos, bajo doble pena*”. També especifica que “*por cada uno que muera hara el Gremio un aniversario, mediante la limosna de siete reales*”. A les processons, en el cas d'Altafulla, havia de concórrer el gremi alternant amb el de “*labradores, y asi continuaran poniendose unos á la derecha en un año, y otros en el sucesivo*”.⁸

⁷Respecte a la confraria de Sant Telm vegeu el treball de SANET I JOVÉ, Josep Maria: “Apunts sobre la confraria de Sant Elm de Torredembarra. Segle XVIII”. A: Recull de treballs, 10 (Torredembarra, 2009), p. 33 – 38.

⁸Sobre aquest tema vegeu ROVIRA I GÓMEZ, Salvador – J.: La gent de mar d'Altafulla (segle XVIII). Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 1993, p. 127 – 133.

• AUXILI GREMIAL

Manifestava el reglament que sempre que el gremi tingués fondos, “convendra acordar en la Intendencia general la quota, ò reparto de los Matriculados”, amb l’objectiu de fer els pagaments d’una manera comuna “para que los morosos, o imposibilitados no hagan irremediable el ejercicio de otra jurisdiccion”. Pels malalts, vídues, orfes, ancians i incapacitats “*se darà el socorro que se pueda sia acaso huviere en adelante caudales competentes*”.

Pels captius estableix el reglament que havent-hi diners en la “Sagrada Religion de la Merced” es considerarà establir l’auxili que al gremi li sigui possible lliurar al captiu o a la seva família. Per tal que el gremi pugui atendre les seves obligacions, manifesta el reglament la retenció de dos diners de cada deu rals, del producte total de guanys de navegació i pesca. El pagament l’havia de fer preferiblement el patró.

• CÀRREGA I DESCÀRREGA

El reglament coincideix gairebé temporalment amb la supressió de la duana de Torredembarra, de tal manera que Zalvide, atenent al conseqüent descens del tràfic comercial, va considerar oportú no establir regles per la càrrega i descàrrega, però “podrán adaptarse las de esta Villa [Altafulla], y de Torredembarra, ò las de la Capital”.

CONSIDERACIONS FINALS. APROXIMACIÓ ALS MATRICULATS D’ALTAFULLA I TORREDEMBARRA DURANT EL SEGLE XVIII.

Com és conegut, a partir dels últims decennis del segle XVII comença a poblar-se la costa amb les botigues dels pescadors. Aquestes botigues, en origen no eren més que espais adequats per guardar les arts i els estris de pesca. Amb la progressiva desaparició de la pirateria, la costa va deixar de ser un lloc insegur, donant pas a la construcció de cases i en conseqüència a l’aparició de barris. En aquest sentit, la platja de Torredembarra, amb l’establiment de la duana l’any 1717, amb dret a comerciar amb mercaderies estrangeres va esdevenir un important focus comercial de la costa tarraconense. L’any 1771, es suprimeix el dret a comerciar amb Amèrica i l’activitat comercial se centra en productes del país. Posteriorment va comptar amb una duana de 4a classe, fet que permetia als torrencs importar i exportar productes del país.⁹

⁹TOLDRÀ I DALMAU, Mercè: “Els barris mariners de la nostra costa”. A: *Recull de treballs*, 8 (Torredembarra, 2006), p. 7 – 19.

Dins d'aquest marc històric i en línies generals, les anotacions de les diferents revistes d'inspecció de matrícula que es van dur a terme durant el segle XVIII, ens ofereixen una informació global de l'estat de la població depenent econòmicament de les activitats professionals relacionades amb el mar o matriculats. Cal senyalar, però, que les dades que aporten les diferents matrícules no sempre es presenten de la mateixa manera i tampoc es presenten d'una manera regularitzada. Així doncs, per tal de realitzar aproximacions a la població marinera es tendeix a utilitzar els recomptes finals que presentaven els diferents ministres de les províncies als seus superiors.

D'acord amb aquesta exposició, l'any 1726 es comptabilitzaven seixanta persones dedicades a les activitats del mar en Torredembarra i seixanta-sis en Altafulla. A més, a Creixell es comptabilitzaven quinze matriculats i nou a Tamarit. Una dècada després, a Torredembarra la xifra augmentava fins al noranta-quatre mentre que Altafulla tenia vuitanta-dos individus.¹⁰

La revista de matrícula de patrons que va dur a terme l'any 1749 Andrés Chereguini, que posteriorment seria Ministre de Marina de la Província de Tarragona, indica que en tota la província marítima de Tarragona hi havia dos-cents noranta-set vaixells destinats a la pesca dels pocs més de nou-cents que hi havia en tota la costa catalana; això significa que gairebé un terç del total dels vaixells de pesca catalans censats es concentraven en la costa sud catalana. Convé matisar en aquest sentit, que a Tortosa, Chereguini va documentar cent nou vaixells de pesca, molts d'ells probablement dedicats a la pesca en el riu.¹¹

El resum d'aquesta revista de patrons ens permet identificar que dins de la província de Tarragona clarament hi havia tres sectors on es concentrava la flota pesquera: el primer sector ho formen les viles de Sitges i Vilanova amb un total de cinquanta-dos vaixells; el segon sector ho formen les viles de Torredembarra, Altafulla i la ciutat de Tarragona, amb un total de cent trenta-dos vaixells: trenta-set a Torredembarra, vint-i-sis a Altafulla i seixanta-nou a Tarragona; el tercer sector ho formava la costa depenent de Tortosa, sent aquesta ciutat la que concentra la totalitat de les embarcacions.¹²

¹⁰ROVIRA I GÓMEZ, Salvador – J.: La gent de mar de Torredembarra (segle XVIII). Tarragona: Societat Catalana de Genealogia, Heràldica, Sigil·lografia i Vexil·logia, 1992, p. 17; ROVIRA I GÓMEZ, Salvador – J.: La gent de mar d'Altafulla..., 1993, p. 17. ROVIRA I GÓMEZ, Salvador – J.; ANGUERA, Pere: Història de Torredembarra. Segles XVIII – XX. Torredembarra: Ajuntament de Torredembarra, 1984, p. 44.

¹¹AGS. Secretaria de Marina. Estado de embarcaciones. Lligall. 300.

¹²A la vila de Cambrils, Chereguini registra quatre llauts de pesca.

Pel que fa a les embarcacions de tràfic, es van comptabilitzar un total de cinc-cents vuitanta-tres embarcacions al llarg de la costa catalana, pertanyent cent noranta-nou d'elles a poblacions de Tarragona. En aquest cas es detecta una gran concentració d'embarcacions en el sector Sitges – Vilanova, amb cinquanta-quatre i noranta-quatre embarcacions en cada població, respectivament. A Torredembarra, Chereguini ens documenta divuit embarcacions: quatre llondros, sis canaris, cinc tartanes i tres llaüts:

Tipus de vaixell	Nom	Patró	Quintars
Llondro	Santa Rosalia	Francesc Coll	1150
Llondro	Santa Rosalia	Antoni Casas	1150
Llondro	Santa Rosalia	Esteve Roig	800
Llondro	Santa Rosalia	Francesc Porta	800
Canari	N.S. del Rosario	Josep Flaquer	500
Canari	N.S. del Carmen	Josep Piñol	500
Canari	N.S. del Rosario	Joan Mascaró	550
Canari	Santa Rosalia	Josep Casals	700
Canari	Las Almas	Isidre Güell	400
Canari	Santo Cristo	Jaume Gatell	300
Tartana	Santo Cristo	Jaume Rabasa	300
Tartana	Santa Rosalia	Francesc Roig	300
Tartana	San Antonio	Manel Roig	250
Tartana	N.S. del Rosario	Marcos Robira	250
Tartana	Santa Rosalia	Joan Gibart	250
Llaüt	N.S. del Rosario	Magi Mascaró	150
Llaüt	N.S. del Rosario	Francesc Roig	150
Llaüt	San Antonio	Marcos Robira	60

A Altafulla la navegació comptava amb cinc embarcacions, tres tartanes, un llondro i un canari.

Tipus de vaixell	Nom	Patró	Quintars
Tartana	N.S. del Rosario	Sebastià Solsona	800
Canari	San Antonio	Rafael Clos	500
Llondro	San Antonio	Josep Pijuan	500
Tartana	San Antonio	Mariano Camps	300
Tartana	San Antonio	Baltasar Basada	150

La revista de l'any 1754, feta igualment per Chereguini, ara com a Ministre de Marina de la Província, posa de manifest la presència de mil tres-cents mariners a les diferents localitats de la província marítima de Tarragona i Tortosa. D'ells, cent onze eren de Torredembarra i vuitanta-dos d'Altafulla. Apareixen inscrits un total de dos-cents cinc patrons, dels quals vint-i-set eren de Torredembarra i trenta-dos d'Altafulla. Pel que fa als calafats i mestres d'aixa en registra un total de cinquanta-dos, sent Torredembarra la segona localitat amb més personal especialista en la construcció i manteniment de vaixells a la província amb onze, només superada per Tortosa on hi havia una vintena.¹³

Segons ens indica Salvador Rovira, a Torredembarra predominaven els mestres d'aixa davant d'un reduït nombre de calafats. Aquests professionals treballaven a baix a mar i cada grup ocupava un sector de la platja, la qual, estava dividida en dos espais: un reservat pel dipòsit de la fusta i un altre ocupat pels vaixells en construcció i/o reparació. A les drassanes torrenques s'utilitzava fusta d'alzina, avet per l'arboradura del vaixell i diverses varietats de pins pel casc. Segons el mateix autor, durant tot el segle XVIII es van mantenir actius una mitjana de quatre o cinc calafats i nou o deu mestres d'aixa.¹⁴

Segons Roberto Fernández i Carlos Martínez, l'any 1765, la flota pesquera de Torredembarra estava formada per un total de vint-i-set embarcacions mentre que la d'Altafulla estava formada per quaranta-vuit. La població matriculada, pescadors, mariners, nois, mestres d'aixa, calafats, etc..., s'havia incrementat notablement respecte a la revista de Chereguini de 1754. Ara Torredembarra tenia dos-cents vint homes, trenta-quatre patrons i vint-i-set nois d'entre 9 i 14 anys. Per la seva banda, Altafulla comptava amb cent trenta pescadors i mariners, trenta-dos patrons i quaranta-vuit nois d'entre 9 i 14 anys.¹⁵

Seguint el treball de Joaquim Llovet, la revista de matrícula de 1786 posava de manifest la presència d'una gran concentració de sardinals a les

¹³AGS. Secretaria de Marina. Estado de embarcaciones. Lligall. 300.

¹⁴ROVIRA I GÓMEZ, Salvador – J.: *La gent de mar de Torredembarra...*, p. 60 – 61.

¹⁵FERNÁNDEZ DÍAZ, Roberto; MARTÍNEZ SHAW, Carlos: "La gente de mar en la Cataluña del XVIII". A Actes Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya (Barcelona, 1984: vol.1) p. 560 – 567; FERNÁNDEZ DÍAZ, Roberto; MARTÍNEZ SHAW, Carlos: "La pesca en la España del siglo XVIII. Una aproximación cuantitativa (1758 – 1765). A *Revista de Historia Económica*, 3, (Madrid, 1984), p. 183 – 201.

poblacions de Calafell, Creixell i Torredembarra; per contra, a conseqüència de la presència de roques no podien utilitzar el bolitg o bogueres. Ens indica també que seguia havent-hi artetes, artons o bouets, tal com havia manifestat Zalvide l'any 1773, així com palangrers i nansers. A Altafulla, igualment, havia entre vint-i-dos a vint-i-quatre d'aquestes embarcacions, un nombre similar al documentat en 1773 per Zalvide, tres o quatre bouets que, en aquesta localitat sembla ser que els anomenaven chinchorros, divuit palangrers i dos nansers.¹⁶

Seguint els treballs de Salvador-J. Rovira, sabem que cap els anys 1795 i 1796, la Província Marítima de Tarragona presentava dos mil quarantassis matriculats i 384 barques entre les de pesca i tràfic. Del conjunt de matriculats, vuitanta-tres eren de Torredembarra.¹⁷

L'any 1799, en una relació de les embarcacions de creu llatina i de tràfic existents a la ciutat de Tarragona i les subdelegacions que en depenien figuraven dins la subdelegació d'Altafulla, tot i que sense especificar en quina vila, dos canaris de setze i deu tones respectivament, viatjant en aquell moment cap a Barcelona; una tartana de vuit tones igualment en viatge cap a Barcelona; un llondro de trenta dos tones varat a la platja i dos llaüts de tràfic de deu tones igualment varats a la platja.¹⁸

¹⁶LLOVET, Joaquim: "La Catalunya marítima a la segona meitat del segle XVIII. La revista de matrícules de Luis Muñoz de Guzmán (1786)". A: *Actes Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya* (Barcelona, 1984: vol.1) p. 717.

¹⁷ROVIRA I GÓMEZ, Salvador – J.; ANGUERA, Pere: *Història de Torredembarra...*, p. 46.

¹⁸Arxiu del Museu Naval (AMN). AMN 0083 Ms, 0080/43. El document estat datat a Tarragona el 22 de gener de 1799.

BIBLIOGRAFIA

- FABREGAT GALCERÀ, Emeteri: *La pesca a la regió de l'Ebre: el riu, el Delta i el mar*. Barcelona: Museu Marítim de Barcelona, 2011.
- FERNÁNDEZ DÍAZ, Roberto; MARTÍNEZ SHAW, Carlos: "La pesca en la España del siglo XVIII. Una aproximación cuantitativa (1758 – 1765)". A *Revista de Historia Económica*, 3, (Madrid, 1984), p. 183 – 201.
- FERNÁNDEZ DÍAZ, Roberto; MARTÍNEZ SHAW, Carlos: "La gente de mar en la Cataluña del XVIII". A *Actes Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya* (Barcelona, 1984: vol. 1) p. 553-567.
- FERNÁNDEZ DÍAZ, Roberto; MARTÍNEZ SHAW, Carlos: "Las revistas de inspección de la matrícula de mar en el siglo XVIII". A: *El Derecho y el mar en la España moderna*. Granada: Universidad de Granada, 1995, p. 241 - 272.
- MARTÍNEZ SHAW, Carlos: "La pesca en la Cataluña del siglo XVIII. Una panorámica". A *Pedralbes. Revista de Història Moderna*, 8 (Barcelona, 1988), p. 323 – 338.
- NOLLA AGUILÀ, Joaquim: "Les barques de pesca a Torredembarra a finals del segle XIX i principis del segle XX". A *Recull de Treball*, 13 (Torredembarra, 2012), p. 59 – 71.
- LLOVET, Joaquim: "La Catalunya marítima a la segona meitat del segle XVIII. La revista de matrícules de Luis Muñoz de Guzmán (1786)". A: *Actes Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya* (Barcelona, 1984: vol.1) p. 711 – 720.
- ROVIRAIGÓMEZ, Salvador-J.; ANGUERA, Pere: *Història de Torredembarra. Segles XVIII–XX*. Torredembarra: Ajuntament de Torredembarra, 1984.
- ROVIRA I GÓMEZ, Salvador – J.: *La gent de mar de Torredembarra (segle XVIII)*. Tarragona: Societat Catalana de Genealogia, Heràldica, Sigil·lografia i Vexil·logia, 1992.
- ROVIRA I GÓMEZ, Salvador – J.: *La gent de mar d'Altafulla (segle XVIII)*. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 1993.
- SANET I JOVÉ, Josep Maria: "Apunts sobre la confraria de Sant Elm de Torredembarra. Segle XVIII". A: *Recull de treballs*, 10 (Torredembarra, 2009), p. 33 – 38.
- SERRA MASDEU, Anna Isabel: "L'ermita de Sant Antoni d'Altafulla: aspectes artístics i constructius". A: *Estudis Altafullencs*, 38 (Altafulla, 2014), p. 35 – 52.
- TOLDRÀ I DALMAU, Mercè: "Els barris mariners de la nostra costa". A: *Recull de treballs*, 8 (Torredembarra, 2006), p. 7 – 19.
- VÁZQUEZ LIJÓ, José Manuel: *La matrícula de mar en la España del siglo XVIII. Registro, inspección y evolución de las clases de marinería y maestranza*. Madrid: Ministerio de Defensa, 2007.